

Рецензія на книгу

Кьєркегор / Шункар Супіханов. – Харьков: Інститут монокристаллов, 2005. – 384 с.

Незгасаючий інтерес до творчої спадщини датського філософа, теолога і письменника XIX століття С.Кіркегора як одного з попередників сучасного екзистенціалізму і діалектичної теології пояснюється наразі не лише зв'язком із сучасними концепціями (К. Барта, Л. Шестова, М. Хайдеггера, К. Ясперса), – його фігура і на тлі новітньої філософської та релігійної думки залишається самотійною та самоцінною. Робота Шункара Супіханова «Кьєркегор» покликана розкрити не стільки глибину та масштабність розроблених датським мислителем ідей, а скоріше значущість та вплив знайденого ним особливого ракурсу бачення філософських питань. Цей ракурс несе у собі головним чином етичний заряд і орієнтований на релігійний зміст моралі.

За основну мету своєї роботи автор ставить обґрунтування нового типу діалектики, а саме діалектики екзистенціальної, розробленої та реалізованої у власному житті та творчості С. Кіркегора у його протиборстві з діалектикою Гегеля. Така постановка проблеми накладає величезну відповідальність на автора дослідження. Чи вдалося це авторові?

Думається, що так. Історію вибудовування філософської системи Кіркегора, формування його моральних установок викладено поетапно, досить детально і кваліфіковано. Відчувається, що автор є глибоко ерудованим дослідником, який володіє значним арсеналом знань з філософії, літератури та богослов'я.

У першому розділі книги Ш.Супіханов багато уваги приділяє життєвій біографії Серена Кіркегора, аби підкреслити, як суттєво вплинула вона на світосприйняття та творчість мислителя (пройняті парадоксальністю і містичними настроями) і відстежити, *чим* здебільшого пояснюється його особливий інтерес до етико-філософських проблем. Матеріал, який подається у розділі, є важливим і доцільним: тут, за словами Супіханова, ми «слухаємо самого Кіркегора». Вважаючи, що кожна дрібничка відіграє значну роль у такому небагатому на події житті

датського філософа, кожне слово важливе для розуміння життя і духу Кіркегора, автор звертається до численних персонажів його творів, витягуючи з них автобіографічні відомості, які той ретельно приховував за іменами своїх героїв. У цьому розділі автор вдається до психоаналітичного аналізу, застосовуючи засіб ідентифікації. Після того, як Фрейд визначив загальний принцип своєї ідеї, а саме, що продукція художників зумовлена їхнім внутрішнім світом, враженнями дитинства, гальмуваннями і розчаруваннями, практика “застосування” психоаналізу в дослідженні художньої творчості стала своєрідною традицією. Свого часу через тлумачення художніх образів у творах Софокла, В.Шекспіра, Т.Манна, Ф.Достоевського, В.Винниченка досліджувалися характери самих письменників. У контексті вищесказаного особистість і творчість Кіркегора викликає справді неабиякий інтерес. Автора цікавить у житті Кіркегора не «загальне» і не «відмінне», а одиничне, незрівнянне і незіставне. Можна впевнено говорити, що вперше з'явилася робота, де перед нами не «книжно-документальний» Кіркегор, а майстер інтриги, людина ідеї, віруючий мислитель, учень Сократа і Христа.

Ставлення Кіркегора до німецької філософії в цілому і до класичної зокрема, її вплив на формування кіркегорівської думки віддзеркалюють наступні розділи монографії.

Обґрунтовуючи думку, що екзистенціальна філософія Кіркегора була новим філософським напрямком, новизна якого полягала в тому, що він відмежувався від будь-якої «філософії» і не зводився до «релігії», автор книги подає ретельний аналіз впливу передусім німецьких філософів, логіків, богословів, містиків, письменників, не залишаючи поза увагою жодної постаті, що могла б мати хоч якийсь вплив на процес становлення Кіркегора-філософа.

Надзвичайно широке коло питань охоплює Ш. Супіханов, розкриваючи «конфлікт» Кіркегора з Шеллінгом. Автор вдається до компаративістського аналізу поглядів обох філософів, показуючи весь спектр переживань Кіркегора – від захоплення до розчарування, неприйняття ним «вчення про Одкровення» Шеллінга. Вказуючи на суттєві відмінності у поглядах та виокремлюючи спільне, дослідник, таким чином, розкриває зміст багатьох фундаментальних понять як у філософії Шеллінга, так і у вченні Кіркегора. Висновки, яких дійшов Супіханов у роз-

ділі «Кіркегор і Шеллінг», є коректними і відбивають системне сприйняття і самого Кіркегора, і запропонованого ним «методу існування».

Творчість Кіркегора співпала у часі з активним поширенням і водночас з критичним осмисленням філософського вчення Гегеля, головним чином, з позицій «нового християнства». Антигегелівське спрямування робіт датського філософа зумовлено неприйняттям розуміння «іманентності Бога», тобто його наближення до «абсолютної ідеї», що, за Гегелем, дорівнює принципу тотожності буття і мислення. Стаючи на захист трансцендентності і незбагненності божественного начала, Кіркегор, який належить до традиції християнської етики в її протестантському (лютеранському) варіанті, вбачає за необхідне повернутися до первинних істин християнського віровчення. Це значною мірою пояснює своєрідність його моральної філософії. На сторінках монографії ми спостерігаємо справжню боротьбу Кіркегора з філософією тотожності Гегеля. Автор детально аналізує підходи обох філософів щодо співвідношення мислення та буття, суб'єктивності та істини, екзистенції та діалектики, показуючи таким чином «різність» позицій. Попри те, що у тексті відображено оригінальні погляди Кіркегора на життя, Бога, людину, її існування, цей розділ викликає неабиякий інтерес і через те, що автор репрезентує Гегеля як «істинного передвісника гітлерівського тоталітаризму і сталінського комунізму», як духовного «батька» сучасного тоталітаризму. Оригінальність же Кіркегора, на думку автора, в тому, що він жив, як навчав, – у категоріях своїх думок та віри.

Безперечною заслугою автора є те, що думки і висловлювання Кіркегора він супроводжує цитатами, посилаючись на автентичні тексти. Коментарі, що подає Ш.Супіханов, осмислюючи літературно-філософську спадщину Кіркегора, являють собою високого рівня аналітичне узагальнення філософських, теологічних, культурологічних знань.

На особливу увагу заслуговує розділ книги, в якому подається поглиблений аналіз «функціонування» екзистенціальної діалектики через конкретизацію її категорій. Так через «миттєвість» – центральну категорію у розумінні як проблеми часу Кіркегора, так і всієї його екзистенціальної діалектики в цілому – розкривається сутність багатьох фундаментальних понять: сенсу життя, людської скінчен-

ності, обов'язку, морального вибору, свободи. Поняття гріха, страху, покаяння, відповідальності, часу та вічності стають предметом аналізу з етичної, релігійної та естетичної точок зору, відбиваючи тим самим сутність власне кіркегорівської діалектики, в якій відбувається «не сплутування» та «взаємоперехід», а розмежування насправді протилежних категорій «по обидва боки барикад», оскільки вони якраз і взаємовиключають, а не обумовлюють одне одного.

Книга про Кіркегора є одночасно книгою про людську мораль. У рецензованому виданні і Кіркегор, і Супіханов постають дослідниками людської душі. Аналітичні судження та життєві спостереження датського мислителя щодо ціннісних орієнтацій, мотивів людських вчинків доповнюються думками та міркуваннями самого автора. Ліричні відступи, емоційне забарвлення тексту, яскраві висловлювання дослідника, апелювання до великих моралістів та класиків світової та російської літератури викривають автора як письменника і публіциста, – і все це робить текст «живим», цікавим, вартим уваги не лише певного кола спеціалістів, а кожного, хто замислюється над проблемою сенсу життя і духовності.

Завершують видання додатки – уривки з маловідомих творів філософа, щоденникових записів 1833 – 1855 років, в яких Кіркегор торкається проблем, що не знайшли достатнього відображення у представленому виданні.

Рецензована монографія містить багато оригінальних ідей. Відчувається, що самому авторові близьким є кіркегорівський тип філософствування та богословствування, і те, що в деяких питаннях автор є надто категоричним, а щось надто абсолютизує, можна пояснити надмірною захопленістю дослідника і великим бажанням донести велетенський пласт інформації про людину, яка вражає неординарністю долі та небувалою актуальністю творчості, про мислителя, який значно випередив не тільки свій, а й наш час.

Семчук Н.І.,

кандидат філософських наук.